

De **FSLN**, van guerrillabeweging tot politieke partij (1979 tot 2007)

Prof. dr. Dirk Kruijt

De auteur is socioloog en professor Ontwikkelingsstudies aan de Universiteit van Utrecht, faculteit Sociale Wetenschappen. Hij heeft gewerkt in verscheidene Latijns-Amerikaanse landen, onder andere in het Instituut voor Geschiedenis van de universiteit UCA in Managua. Op dit ogenblik realiseert hij een vergelijkende studie tussen Rio de Janeiro, Mexico, Lima en Bogotá over de verandering in de klassenstructuur, de consequenties van de armoede en het stedelijk geweld.

Dit document bestaat uit vier artikelen van Dirk Kruijt over de FSLN en een korte biografie:

- I. De plaats van de FSLN in de politieke structuur van Nicaragua**
- II. Nicaragua: veiligheid, leger en politie**
- III. De wederopstanding van Daniel Ortega, 1990 - 2007**
- IV. De kiezers van commandant Daniel Ortega**
- V. Korte biografie van Daniel Ortega (Johan Biemans)**

De vier artikelen zijn de neerslag van gesprekken met betrokkenen zowel binnen als buiten de FSLN en zijn geschreven in december 2006. In sterk verkleinde vorm zijn ze opgenomen in: *Dirk Kruijt, Guerrillas: War and Peace in Central America. Uitgave: London, Zed Books, 2008.* Op 22 april 2010 is de Spaanse versie van dit boek 'Guerrilla: Guerra y Paz en Centroamerica' gepresenteerd in Managua, Nicaragua. Het boek is gebaseerd op ruim 90 gesprekken en interviews met mensen in Guatemala, El Salvador en Nicaragua waar een guerrilla-oorlog is gevoerd.

I. De plaats van de FSLN in de politieke structuur van Nicaragua

De FSLN (Frente Sandinista de Liberación Nacional) is aan het begin van de jaren zestig opgericht door Carlos Fonseca, een charismatisch leider die een aantal splinterorganisaties wist te verenigen die onder verschillende vlaggen de wapens hadden opgenomen tegen de dictatuur van Somoza.

Somoza en het verzet

Vanaf het midden van de negentiende eeuw was Nicaragua, zoals ook Cuba na de afloop van de oorlog tussen Spanje en de Verenigde Staten in 1898, een protectoraat van de USA. In het geval van Nicaragua resulteerde dat in periodieke bezettingen door VS-mariniers.

Tijdens de laatste bezetting, aan het eind van de jaren twintig tot het midden van de jaren dertig van de vorige eeuw, wist een nationalistische lokale leider, **Augusto Sandino**, zich jarenlang staande te houden als guerrillaleider in de noordelijke delen van het land. Om het vertrek van de mariniers te compenseren en zo een pro-Amerikaans bestuur te krijgen, richtte de Amerikaanse missie een Nationale Garde (Guardia Nacional) op met gecombineerde leger- en politietaken, waarvan de door de VS vertrouwde militair Somoza het hoofd werd.

Tevens beklonken de Amerikanen lokale vredesakkoorden, onder andere met de guerrillageneraal Sandino. In 1933 liet Anastasio Somoza generaal Sandino (na het tekenen van het vredesverdrag) vermoorden. Via geënceneerde verkiezingen en via zetbazen werd Somoza (die altijd het bevel bleef voeren over de Nationale Garde) zowel de politieke en de militaire leider van het land. Daarnaast bouwde hij een economisch imperium op dat in 1979 ongeveer 25 % van het totale landbouwareaal omvatte en verder bestond uit industriële ondernemingen en een bank- en verzekeringsconglomeraat. De familie Somoza had ook aanzienlijke bezittingen in andere Centraal Amerikaanse landen. Anastasio Somoza werd opgevolgd door zijn beide zoons en aan het einde van het regime in 1979 was de derde generatie Somoza betrokken bij de leiding van de counterinsurgency-operaties.

Somoza bouwde ook politiek vermogen op. Hij werd de leider voor het leven van de Liberale Partij. Een deel van de Nicaraguaanse economische en politieke elite en de stedelijke middenklasse zocht haar heil voor een loyale oppositie in de Conservatieve Partij. Na verloop van tijd bereikten Liberalen en Conservatieven een herenakkoord (een *pacto*): de Liberalen kregen steeds ongeveer 60 % van de stemmen bij verkiezingen en de Conservatieven ongeveer 40 %. De zetelverdeling in het gehoorzame parlement vertaalde zich ook in een 60-40 verdeling bij belangrijke benoemingen: magistraten bij de gerechtshoven, directeuren en directeuren-generaal op de ministeries, ambassadeurs en diplomatieke vertegenwoordigers.

De jaren tachtig

Even vóór de overwinning op de Nationale Garde van Somoza via een reeks stedelijke opstanden bereikte de FSLN¹ een formele alliantie met delen van de oppositie tegen Somoza. Deze politici namen aanvankelijk deel aan de Junta (Raad) van Wederopbouw die als collectief de functies van staatshoofd waarnam en kabinetsposten bezette in de voorlopige

¹ Dat zich na de dood van Fonseca in drie delen had gesplitst en zich pas in maart 1979 weer had verenigd onder druk van haar donoren: Cuba, Costa Rica, Panama en Venezuela.

regering. De Liberale partij werd formeel ontbonden. De FSLN (die in 1980 ongeveer 1500 leden telde) schiep kort daarop een soort revolutionaire aristocratie². De 9 comandantes de la revolución vormden de dirección nacional (DC)³ die in feite eerst naast en daarna boven de regering de belangrijkste beslissingen nam over alle politieke, sociale, economische, culturele en diplomatieke aangelegenheden. De daaronder komende belangrijkste comandantes kwamen in het leger, de politie, de staatsveiligheidsdienst en de volksbewegingen terecht. De daaronder komende comandantes werden minister of viceminister, en uit de rest van de revolutionaire aristocratie kwam het kader voor de publieke sector en de gemeentebesturen voort.

Van de voormalige civiele bondgenoten stapte na het besluit over de DC een deel uit de Junta van Wederopbouw en uit de regering. Een aantal koos de weg van de legale oppositie en een deel voor de gewapende strijd die leidde tot de Contra-oorlog. De Contras voerden feitelijk een contra-guerrilla, die bijna geheel gefinancierd en van logistiek, training en wapens voorzien werd door de VS met steun van Honduras en Costa Rica.

In 1984 organiseerde de FSLN verkiezingen; een deel van de legale oppositie trok zich kort voor de verkiezingen terug. De uitslag van die eerste verkiezingen waaraan de FSLN deelnam was als volgt: 67 % (736.000 stemmen) ten gunste van FSLN-presidentskandidaat Daniel Ortega en 61 van de 96 parlamentszetels.

Aan het einde van de Contra-oorlog, begin 1990, organiseerde de Sandinistische regering opnieuw verkiezingen. Ditmaal moest de FSLN het opnemen tegen het heterogene blok UNO (Unión Nacional Opositora), samengesteld uit alle oppositionele partijen van uiterst rechts tot links; zelfs de Communistische Partij nam deel aan deze alliantie. Ook oude en nieuwe politici die tot de voormalige Liberale en de Conservatieve partijen hadden behoord deden mee. De coalitie werd geleid door Violeta Barrios de Chamorro, voormalig lid van de Junta van Wederopbouw en de gerespecteerde weduwe van Pedro Joaquín Chamorro, een door Somoza vermoorde opponent. Deze keer won de UNO met 55 % (777.552 stemmen) ten gunste van Violeta Chamorro en 51 van de 92 parlamentszetels tegen 41 % ten gunste van Daniel Ortega en 39 van de 92 parlamentszetels.

In de oppositie vanaf 1990

De dag na de verkiezingen in 1990 beklonken Daniel Ortega en diens jongere broer Humberto, na bemiddeling van oud-president Carter, een herenakkoord met de toekomstige premier (en beheerder van verschillende ministeries) Antonio Lacayo die tevens schoonzoon was van presidente Violeta Chamorro. Ze namen besluiten over de legalisering van eigendomsbewijzen, over de erkenning en omvorming tot partijneutrale instituties van het Sandinistische leger en de Sandinistische politie⁴, over de ontwapening en demobilisering van de Contra en mogelijk over een aantal economische compensatiemaatregelen die nooit openbaar zijn geworden. Op basis van dit akkoord droeg de vertrekkende regering twee maanden later de macht over aan de komende regering.

² Bovenaan stonden 9 comandantes de la revolución (drie vanuit elk van de drie delen van de FSLN), daaronder ruim 30 comandantes guerrilleros (van wie drie vrouwen), daaronder ongeveer 130 eerste klas militanten en ongeveer 170 tweede klas militanten.

³ Met als coördinator Daniel Ortega die tevens de coördinator was van de Junta van Wederopbouw en in 1984 als presidentskandidaat voor de FSLN optrad.

⁴ Alle leidinggevende functionarissen van leger en politie, waaronder een aantal comandantes de la revolución en comandantes guerrilleros, moesten hun partijfuncties opgeven. Dit betekende aan de ene kant een eerste duidelijke stap naar de professionele carrièrepatronen binnen leger en politie, maar maakte aan de andere kant de weg vrij voor de opmars van Daniel binnen het Frente door het uittreden van de meest in aanzien staande comandantes die in de jaren tachtig steeds de centrale functies binnen leger, politie en staatsveiligheid hadden bezet.

De UNO was geen lang leven beschoren. Ze verbrokkelde tot een aantal partijverbanden waarbinnen de oude Liberale partij (AL, Alianza Liberal) aan kracht won. De partij werd geleid door de nieuwe burgemeester van Managua, Arnoldo Alemán. Ook de FSLN leed aan afkalving. In de jaren negentig verlieten de meeste decente comandantes de partij toen Daniel Ortega een groep getrouwen om zich heen begon te vormen die hem zowel een economisch als een politiek conglomeraat opleverde. Van binnen werd de steeds prominenter en onaantastbaarder positie van Daniel betiteld als de omvorming van het Frente Sandinista tot het Frente Danielista. Het geleidelijke proces van uittreden van de belangrijkste en meest in aanzien staande leden uit de jaren tachtig resulteerde niet in nieuwe partijverbanden in het centrumlinkse deel van het politieke spectrum.

In El Salvador vond een vergelijkbaar uittreden plaats van in aanzien staande comandantes en politieke leiders uit de jaren tachtig in het FMLN. Dat gebeurde op het moment dat “comandante” Schafik Handal, voormalig secretaris van de communistische partij, die zich op het allerlaatst bij het Frente had aangesloten maar geen guerrillastrijders meebracht, zich in 1994 van de macht binnen het Salvadoraanse Frente meester maakte. Maar geen van de partijen die de uittredende leden oprichtten, bereikte iets meer dan een permanente dwerg-status. Een soortgelijk proces deed zich voor in Nicaragua. In 1995 richtten Sergio Ramirez en Dora María Tellez het MRS (Movimiento Reformador Sandinista) op. Ramírez was ex-lid van de Junta van Wederopbouw, vicepresident naast Daniel Ortega en ex-leider van het economische kabinet van 1984 tot 1990. Dora Maria Tellez leidde op haar twintigste de bevrijding van León en was in de tachtiger jaren een bekwame minister van Gezondheidszorg. Bij de verkiezingen in 1996 werden voor de MRS maar twee kandidaten gekozen.

Het pact tussen Ortega en Alemán

Bij de verkiezingen van 1996 behaalde de herrezen Liberale partij (nu PLC geheten) met kandidaat Alemán en vicekandidaat Bolaños 51 % (904.908 stemmen) en 46 % van de zetels in het parlement. De FSLN met kandidaat Ortega en vice Jaime Morales behaalde 38 % (669.443) en 37 % van de parlementszetels. Daarmee leek zich een tweepartijen-systeem te hebben geconsolideerd, van een regeringspartij en een oppositie. De regeerstijl van president Alemán was behalve joyeus ook verregaand corrupt. Terwijl vicepresident Bolaños, tevens voorzitter van de anti-corruptie-task force niets van dit soort praktijken merkte (zoals hij later in het parlement zou verklaren), kwam Alemán steeds meer onder vuur te liggen van de FSLN-parlementariërs. De twee centrale politieke leiders van het land, Alemán en Ortega, bereikten daarop in 1999 een herenakkoord, een ongeschreven *pacto* dat eenzelfde effect teweeg bracht als dat tussen de Liberalen en Conservatieven ten tijde van de Somoza-dictatuur. De magistratuur van de Hoge Raad, de Kiesraad, de Rekenkamer en die van de diplomatie, de gedecentraliseerde overheidsorganen evenals de *procuradurías* voor milieu en voor mensenrechten werden pondspondsgewijs tussen Liberalen en Sandinisten verdeeld; waar nodig werd het aantal magistraten uitgebreid om tot een eerlijke 50-50 verdeling van de benoemingen te komen. Ook in het parlement ontzagen beide politici en hun volgelingen elkaar. Ortega kwam weg met een incestzaak⁵ en Alemán werd met fluwelen handschoenen behandeld tijdens de aanklacht over grootschalige corruptie.

Tijdens de verkiezingen van 2001 haalde Alemán's voormalige vicepresident Bolaños (PLC) met 55 % (1.171.636 stemmen) de overwinning; de PLC behaalde in de liberale alliantie

⁵ Hij had jaren lang een Woody Allen-achtige verhouding met zijn toen jonge stiefdochter Zoilamerica Murillo die hij tijdens hun romance als legale dochter echtte. Moeder Rosario Murillo bleef haar man door dik en dun steunen en verkreeg in ruil gaandeweg meer invloed in de partij en het management van het economische conglomeraat achter de partijtop.

slechts 26 % van de parlementszetels. De FSLN kwam met Ortega als kandidaat 43% (914.613 stemmen) de tweede plaats maar werd met 38 % van de parlementszetels wel de grootste partij. Bolaños trachtte met een corruptie-aanklacht tegen zijn voorganger (en politieke mentor) Alemán de hegemonie over de PLC over te nemen. Weliswaar werd Alemán veroordeeld tot een vakantie-achtig huisarrest op en nabij zijn luxueuze haciënda, maar hij behield wel de controle over zijn partij, ditmaal als minderheidspartner van het *pacto* met Ortega. Ortega sloot daarop, onder de handhaving van het pact met Alemán, een tweede pact met Bolaños, de president die wanhopig op zoek was naar politieke support. In januari 2005 ondertekende hij, met kardinaal Obando en de vertegenwoordiger van het UNDP als getuige, een “nationale dialoog” met Bolaños in ruil voor invloed. Het parlement (beheerst door de FSLN) kreeg meer invloed en de kieswet werd gewijzigd in die zin dat in een situatie waarin een kandidaat in eerste ronde meer dan 35 % van de stemmen zou krijgen terwijl de nummer twee tenminste 5 % minder zou behalen, zonder noodzaak van een tweede ronde winnaar zou zijn. Gegeven de politieke verhoudingen strekte dit alleen tot voordeel van de FSLN. Kardinaal Obando is inmiddels een vaderlijke vriend en de geestelijk herder geworden van het echtpaar Ortega-Murillo. De met Obando's nauw bevriende persoonlijke assistente heeft een zoon en die werd voorzitter van de Kiesraad.

Verkiezingsstrategie FSLN in 2006

In de aanloop naar de verkiezingen van 2006 herstructureerde zich Nicaragua's politieke landschap. Gelukkigerwijs voor Ortega splitste de Liberale partij zich in een pro-Alemán vleugel (PLC) en een vleugel (ALN, een alliantie waarbinnen de Conservatieve partij een belangrijke inbreng heeft) rond de voormalige bankier Montealegre, overigens ook betrokken in een corruptieschandaal. Montealegre, die eerder minister was onder Alemán en Bolaños, kondigde aan zich tegen het *pact* te gaan verzetten. Minder gelukkig voor Ortega was dat een van zijn naaste medewerkers, de populaire oud-burgemeester van Managua Herty Lewites, de vorming van een alternatieve Sandinistische alliantie aankondigde, eveneens gericht tegen het bestaande *pact*. Een aantal van de comandantes met een onberispelijke reputatie sloot zich bij dit kiesverband aan. Het verband opereerde als de vernieuwde MRS, de in 1995 door Ramirez en Tellez opgerichte vernieuwingspartij. Lewites kwam in de peilingen op 30 % van het electoraat te staan en leek een bedreiging van het politieke imperium van Ortega te worden. Maar zes maanden voor de verkiezingen stierf Lewites aan een hartaanval en zakte het partijverband van de Sandinistische oppositie naar 10 – 15 % stemmenvoorkeur.

Kardinaal Obando en de nationale kerkelijke hiërarchie (variërend van conservatief tot reactionair) steunde de verkiezingscampagne van Ortega dermate openlijk dat de pro-FSLN radio en TV de prelaat betitelde als ‘kardenaal van vrede en verzoening’, de officiële verkiezingsleus van die partij. In ruil voor deze gulle morele steun verplichtte Ortega zijn parlementsleden om vóór te stemmen bij een wetsontwerp dat elke vorm van abortus provocatus, ook abortus op medische indicatie, strafbaar stelde. De clerus had zich beijverd het wetsvoorstel nog vóór de verkiezingen in stemming te brengen. Ditmaal won Ortega in november 2006 met 38 % (939,640 stemmen) de president, terwijl zijn partij wederom de grootste werd in het parlement met 38 zetels.

Ortega startte zijn nieuwe regering met een aantal troeven in handen:

- Een legale overwinning na schone verkiezingen;
- Morele steun van de belangrijkste kerkgenootschappen;
- Een verdeelde politieke oppositie;
- Controle over 87 van de 153 gemeenten, waaronder de grote steden, door een grote overwinning bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2004;
- Ten minste een gelijk aantal magistraten in de belangrijkste gerechtshoven, kiescolleges en een zeer betrouwbaar aantal steutelfunctionarissen in de rekenkamer;

- Steun van (een deel van) de economische elite, waartoe Ortega en zijn vertrouwde rechterhand comandante Bayardo Arce inmiddels ook toe behoren
- Steun van de voormalige Contra's. Ortega's vicepresident Jaime Morales was een van hun leiders en hoofdonderhandelaar bij de vredesbesprekingen eind tachtiger jaren vorige eeuw;
- De formele toezegging van de bi- en multilaterale donorgemeenschap (ook van die van USAID) van continuering van de ontwikkelingshulp.

Foto's: 1. Generaal Anastasia Somoza en zijn twee zoons
 2. Zegevierende intocht in Managua, 19 juli 1979
 3. Humberto (l) en Daniel Ortega
 4. Alfabetiseringskruistocht in 1980

1

2

3

4

II. Nicaragua: veiligheid, leger en politie

Nicaragua's territoriale integriteit wordt sinds het einde van de zogeheten Contra-oorlog in de tachtiger jaren niet meer bedreigd door een buitenlandse mogendheid.⁶ De verhouding met de buurlanden in Centraal Amerika is overwegend goed en grensgeschillen worden naar internationaal recht opgelost. Ook de binnenlandse veiligheid is, zeker in vergelijking met buurlanden als El Salvador, Honduras en Guatemala, bevredigend te noemen. Waar in deze drie landen criminaliteit een plaag is en jeugdbendes (maras) een probleem zijn geworden van nationale veiligheid, wordt Nicaragua gekenmerkt door een aanzienlijke mindere mate van georganiseerde criminaliteit en een geringe jeugdcriminaliteit. Leger en politie zijn dan ook naar verhouding klein. Het leger, aan het eind van de jaren tachtig ongeveer 80.000 manschappen tellend naast 200.000 militie-eenheden, is tussen 1990 en 1995 gereduceerd tot 12.400 personen. De sterkte van de politie is navenant: ongeveer 9.000 personen. De nationale defensie-uitgaven zijn gering: in de wereldrangorde van defensie-uitgaven komt Nicaragua op de 138^e plaats. Ter vergelijking: Chili komt op de 29^e, Uruguay op de 75^e, Guatemala op de 96^e, El Salvador op de 97^e, Panamá op de 100^e, Bolivia op de 103^e, Honduras op de 115^e en Costa Rica op de 120^e plaats.⁷ De omvangrijke Nicaraguaanse Soviet-helicoptervloot en de indertijd geavanceerde radarinstallaties werden verkocht aan Peru en Ecuador die in het begin van de jaren negentig een grensoorlog uitvochten. De baten zijn overwegend in een pensioenfonds voor het leger gestort.

Vóór 1979 waren leger- en politiefuncties samengevoegd binnen de Nationale Garde, sinds 1933 beheerst door de familiedynastie Somoza. Na de vlucht van de laatste Somoza werd de Nationale Garde ontbonden; een aantal van hun leden vormden het hart van de Contra. Zowel de strijdkrachten als de politie komen voort uit instituties van de Sandinistische revolutie in de jaren tachtig. De voormalige guerrilla-eenheden werden in 1979 de kern van het Sandinistische Volksleger dat met Cubaanse en Oost-Europese steun in minder dan een jaar tot stand kwam en onmiddellijk daarna werd ingezet tegen de Contra-eenheden.⁸ De Sandinistische politie kwam eveneens voort uit guerrilla-eenheden en volksmilities maar ontving een civiel-politionele training met steun van o.a. Costa Rica, Panama, Cuba en Bulgarije.

Na de verkiezingsnederlaag in 1990

In 1990, na de verkiezingsnederlaag van de FSLN (Frente Sandinista de Liberación Nacional), zijn het Sandinistische leger en politie omgevormd tot niet-partijgebonden nationale instellingen, met loyale medewerking van de zittende leger- en politieleiding. Die voelde zich al een aantal jaren ongemakkelijk in de tweeslachtige situatie van nationale instelling die tegelijkertijd moest opereren onder instructies van de partijleiding. Sindsdien heeft zowel het leger als de politie zich van alle partijpolitiek gedistantieerd en viel de nadruk bij het carrièrepatroon van de officieren op professionele kwaliteit. Politie en leger opereren geheel binnen het kader van wet en orde.

In het begin van de jaren negentig trad het leger twee maal op om de openbare orde te herstellen toen Daniel Ortega als partijleider van de FSLN nationale protestbewegingen organiseerde die op plunderingen in Managua uitliepen. Het leger trad in de tweede helft van de jaren negentig ook op

⁶ De Contra-groeperingen, contraguerrilla eenheden met een totaal van ongeveer 30,000 personen, werden in overwegende mate gefinancierd en bewapend door de Verenigde Staten met steun van Honduras en, zij het in mindere mate, Costa Rica.

⁷ CIA Fact Sheets 2005.

⁸ In feite had het Sandinistische leger niet één maar een dubbele generale staf. De operationele generale staf coördineerde de oorlog tegen de Contra, de tweede bereidde een Centraalamerikaanse guerrillaoorlog voor in het geval van een Amerikaanse invasie.

tegen ongeregelde “milities” afkomstig uit de voormalige Contra-eenheden en uit ontbonden volksmilities, geleid door ontslagen officieren. De kleine marine en luchtmacht opereren als onderafdeling van het leger. Sinds 1990 valt het leger, evenals de politie, in feite onder rechtstreeks bevel van de president. Naar verhouding is het Nicaraguaanse ministerie van Defensie buitengewoon licht; het telt minder dan 50 personeelsleden, chauffeurs en secretariael personeel meegerekend. Binnen het leger is ook een dienst rampenbestrijding opgenomen. Bij natuurrampen is steeds adequaat gereageerd en onder de bevolking is het leger als niet-politieke instelling gerespecteerd. De bevelhebbers en de leden van de generale staf hebben allen ervaring in guerrilla- en counterinsurgency-operaties en genieten in Centraal Amerika een goede reputatie als professionele militairen. De intelligence is op strikt militaire aangelegenheden georiënteerd en heeft geen bemoeienis met de binnenlandse veiligheid.⁹

De politie is indertijd (1979) voortgekomen uit wijkmilities en versterkt door kader afkomstig uit de voormalige guerrilla. De directe band met de bevolking is nooit verloren gegaan. Vóór en na 1990 heeft de politieleiding zich altijd veel moeite getroost samen te werken met wijkcomités en bevolkingsorganisaties. De politie-intelligence op het niveau van criminaliteit en jeugdbendes is gericht op preventie en het tijdig opvangen van signalen vanuit woonwijken en plattelandskernen. Over het algemeen is de politie populair onder de lokale bevolking. Dat is waarschijnlijk de reden dat Nicaragua in vergelijking weinig te lijden heeft van jeugdbendes en grootschalige georganiseerde misdaad. Dat is anders dan in landen zoals El Salvador, Honduras en Guatemala, waar het fenomeen van gewapende jeugdbendes (*maras*) zo ernstig is dat het nationaal veiligheidsprobleem nummer 1 is geworden. De situatie van openbare veiligheid lijkt eerder op die van Costa Rica dan die van El Salvador, Honduras en Guatemala.

Onmiddellijk na de verkiezingsoverwinning van Daniel Ortega in november 2006 heeft de raad van leger- en politie-officieren in een gezamenlijk communiqué te kennen gegeven te staan op haar niet-partijgebonden positie en zich te zullen verzetten tegen pogingen leger en politie als “Sandinistisch” te etiketteren. Dit is opmerkelijk omdat zowel leger- als politietop afkomstig is uit de voormalige guerrilla.

Referenties

- *Atlas comparativo de la defensa en América Latina*. Buenos Aires, RESDAL, 2005.

- <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/rankorder/2067rank.html>

Foto's: 1. Violeta Barrios Chamorro, president 1990 – 1997

2. Arnoldo Alemán, president 1997 - 2002

1

2

⁹ In de jaren tachtig viel een omvangrijk staatsveiligheidsapparaat van 4,500 personen onder Binnenlandse Zaken. Na 1990 is een klein deel van het staatsveiligheidsapparaat overgegaan naar de intelligence van het leger en vloeide het overige personeel af. De voormalige Directeur-Generaal van die staatsveiligheid, comandant Lenin Cerna, behoort nu tot de persoonlijke staf van Daniel Ortega.

III. De wederopstanding van Daniel Ortega, 1990 - 2007

Er zijn verschillende momenten en gebeurtenissen die bepalend zijn geweest voor de geschiedenis van de FSLN na 1990. In dit korte document lopen wij de meest markante na tussen 1990 en 2006.

Onmiddellijk na de (onverwachte) verkiezingsnederlaag in 1990 vonden gesprekken plaats tussen de gebroeders Humberto (legerleider) en Daniel Ortega (ex-president) en Antonio Lacayo, toekomstig minister-president en waarnemend minister van defensie tussen 1990 en 1996. Lacayo was de schoonzoon en campagneleider van Violeta Barrios de Chamorro, de gekozen president. Tijdens deze gesprekken werden garanties gegeven voor het behoud van de basisinstituties leger en politie en voor de continuïteit van de leiding door dezelfde bevelhebbers (Humberto Ortega in het geval van het leger, René Vivas in het geval van de politie). Ook werd ruimte geschapen voor een snelle legale overdracht van eigendomstitels van gronden die tijdens de landhervorming waren onteigend en in coöperaties waren opgegaan. Hetzelfde zou moeten gebeuren met villa's die onteigend waren ten behoeve van de revolutionaire aristocratie, met huizen voor hogere functionarissen en met volkswoningen en met stedelijke grond die was uitgegeven voor huizenbouw aan armen en [oud]-soldaten. De intentie was om legaal te maken wat tijdens 11 jaar regering aan hervormingen was uitgevoerd. Leden van coöperaties of bewoners van sloppenwijken hadden hun economische bedoening of hun huis in collectief of individueel bezit, maar dat was nooit in een wettelijk kader geregeld. En omdat de FSLN niet had verwacht de verkiezingen te verliezen, was tevoren niet eens aan legalisering gedacht. De latere president Violeta de Chamorro had in 1979 als lid van de Junta van Wederopbouw het decreet van onteigening van de bezittingen van de familie Somoza mee ondertekend, maar ook hier was geen wettelijk kader voor geschapen.

De piñata of verrijking op staatskosten

De legale ruimte die nu vrij kwam werd in de twee maanden vóór de regeringsoverdracht bijzonder ruim geïnterpreteerd: goederen behorend aan ministeries (auto's, motoren, meubilair, maar ook huizen en ondernemingen) werden op naam gesteld van loyale ambtenaren wegens bewezen diensten. Deze operatie kwam bekend te staan als de 'piñata van Daniel'.¹⁰ Alleen al op het ministerie van Buitenlandse Zaken hadden drie advocaat-notarissen zes weken nodig om de eigendomsoverdracht te regelen. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en dat van Economie, Industrie en Binnenlandse Handel werden geheel leeg (zonder meubilair, stoffering, archief, lampen, etc.) opgeleverd. Aan de andere kant vormden comandantes zoals Tomás Borge (Binnenlandse Zaken) en Daniel Ortega (president) door de uitgifte van woongrond rond hun eigen stadsvilla's (elk ter grootte van een stratenblok) aan getrouwen een soort levend schild, "om onze comandante te verdedigen, desnoods met de wapens". In het geval van Borge werken een aantal van "zijn" buurtbewoners als employé of bewaker in zijn bedrijven en bedrijfjes: kapperszaken, bakkerijen, etc. Het huis van Ortega was in de tachtiger jaren door onteigening afgenomen van Jaime Morales Carazo, zijn latere vicepresident. Ze sloten later naar eigen zeggen een herenakkoord waardoor Ortega kon blijven zitten om er eind 2006 tegelijk het kantoor van de FSLN en regeringszetel van te maken.

Een select deel van de piñata betrof de overdracht van ondernemingen en agrarische bedrijven aan particulieren via privatisering. De bedoeling was een financiële basis te scheppen voor het voortbestaan van de FSLN via de stichting van een financieel conglomeraat. In de *eerste plaats* gaf men ondernemingen in legaal bezit, maar in feite 'in bruikleen', aan betrouwbare

¹⁰ Een piñata is een papieren pop vol speelgoed en kleine cadeautjes die op kinderfeestjes wordt stukgeslagen.

(anonieme) functionarissen. Zij vormden enkele jaren later een groep van loyale ‘Sandinistische ondernemers’. In de *tweede plaats* vormde men drie economische groepen die in totaal een dertigtal partij-ondernemingen zoals drukkerijen beheerden: ze kwamen in handen van Sergio Ramirez, voormalig vicepresident die ook leider was geweest van het economische kabinet, van Jaime Wheelock, comandante die verantwoordelijk was geweest voor de landhervorming, en van Bayardo Arce, comandante die zich altijd met interne partij-aangelegenheden had beziggehouden. De ondernemingen beheerd door Ramirez en Wheelock gingen failliet.¹¹ Arce maakte aanvankelijk maandelijks de winst van zijn consortium over aan de partij. Maar enkele jaren later verklaarde comandante Henry Ruiz, penningmeester van de FSLN die altijd schone handen had gehad, op een dramatische openbare vergadering dat hij penningmeester was zonder fondsen. Ortega verklaarde daarop dat de FSLN nooit bezittingen had gehad.

De ‘revolutionaire’ rijken en het partij kader

Bayardo Arce is ook als privé-persoon miljonair. Heel formeel heeft Daniel Ortega geen of weinig bezittingen. Naar verluid wordt diens economisch imperium, deels gevormd door de trouwe Sandinistische ondernemers en deels in bezit van de familie Ortega-Murrillo gecontroleerd door Arce. Kinderen van het echtpaar zouden stille vennoot zijn van verschillende radio- en TV-zenders, investeringen hebben gedaan in telecommunicatie-bedrijven, in vastgoed, in shopping malls en supermarkten. De feitelijke controle over 50 % van alle magistraten en 40 % van de volksvertegenwoordigers maakt het een en ander gemakkelijker. Lenin Cerna, voormalig hoofd van de staatsveiligheidsdienst en tijdens de verkiezingscampagne verantwoordelijk voor de verkiezingscomités van de partij, zou in voorkomende gevallen wat dwang uitoefenen.¹² Diens echtgenote, Marisol Castillo, werd later, eind 2006 benoemd als minister van Defensie in de regering-Ortega.¹³

De groep oude getrouwen rond Daniel Ortega is geslonken. De meest prestigieuze en decente comandantes en partijleden hebben de FSLN verlaten of zijn slapend lid. De langzame leegloop van de leden van het oorspronkelijke partij-leiderschap werd versneld door het openbaar worden van Daniel’s langdurige verhouding met diens stiefdochter Zoilamerica en na het sluiten van het herenakkoord (het *pact*) met de corrupte president Alemán, waarbij essentiële posten in de publieke sector op 50-50 basis tussen beide politici en hun partijen werden verdeeld.

Het nieuwe partij kader wordt gevormd door gestaalde loyalisten, functionarissen die in de jaren tachtig vooral ambtelijke functies binnen de ministeries vervulden. Van de acht comandantes de la revolución die nog in leven zijn vormen alleen Tomás Borge en Bayardo Arce deel van de entourage van Ortega. De gebroeders Daniel en Humberto zijn gebrouilleerd. Humberto geldt overigens als de meest vermogende van de acht en heeft grote economische belangen in Costa Rica.

Daniel’s echtgenote Rosario Murillo heeft tijdens de incestzaak met haar dochter Zoilamerica altijd achter haar man gestaan. Ze is daarvoor gecompenseerd met het beheer van Ortega’s vermogen en met invloed in de partij. Tijdens de verkiezingscampagne in 2006 trad zij op als woordvoester van de FSLN. Haar optreden deed denken aan dat van de Argentijnse Evita Peron in relatie tot haar man de president. Ze werd daarmee in de FSLN de nummer twee na Daniel, terwijl Bayardo Arce de rol van nummer drie vervult. Lenin Cerna is er voor de

¹¹ Ramirez en Wheelock waren, naast de huidige burgemeester van Managua Dionisio Marenco, de meest belangrijke actoren van het economisch management van de regeringen tussen 1979 en 1990.

¹² Daniel Ortega en Lenin Cerna zijn *compañeros de cárcel*; ze deelden zes jaar lang een cel als politieke gevangenen tijdens de dictatuur van Somoza. Hun verstandhouding wordt omschreven als “hechter dan tussen broers”.

¹³ Dagblad *La Prensa* van 11 december 2006.

klussen in de schemer. Murillo, voormalig revolutionair dichteres met een neiging tot spiritisme en begiftigd met een groot talent voor intriges en realpolitik, bracht een verzoening tot stand met de hiërarchie van de katholieke kerk en met vertegenwoordigers van de evangelische kerken.¹⁴ Kardinaal Obando y Bravo, verklaard tegenstander van het Sandinisme in de jaren tachtig, werd sinds 2003 een goede vriend van het echtpaar. De kerkelijke hiërarchie die nog altijd veel moreel gezag heeft in het diepgelovige Nicaragua is de laatste jaren opgetreden als expliciete politieke bondgenoot. De relatie met de kerken is nog nooit zo hartelijk en bondgenootschappelijk geweest¹⁵. Ortega's team willigde pal vóór de verkiezingen nogal cynisch de wens van de kerkelijke hiërarchie in op het strafbaar stellen van elke vorm van abortus provocatus, ook die op medische indicatie. Het echtpaar Ortega-Murillo weet zich omringd door trouwe zakenvrienden die gelovig zijn op een Opus Dei-achtige manier, de nieuwe elite van de *Hombres de Negocios del Evangelio*, die de laatste jaren aan kracht heeft gewonnen. En waar Gods woord niet helpt is altijd wel een bron voor chantage en afpersing voorhanden. Tenslotte heeft 50 % van het openbaar ministerie en de gerechtshoven een FSLN-fractie. En mochten er klachten zijn dan kan altijd een beroep worden gedaan op de toegewijde comandante guerrillero Omar Cabezas, ingevolge van het *pact* benoemd tot ombudsman voor de mensenrechten¹⁶.

Het politiek kapitaal van de FSLN heeft zich in 2004 geconsolideerd in controle over 87 van de 153 gemeentes. De steden waar de FSLN het bestuur vormt, zijn bovendien de voornaamste en grootste van het land¹⁷. Traditiegewijs beheerst de partij een strategisch deel van de georganiseerde werknemers: de vakbonden van het transport, het medisch personeel, het onderwijzend personeel en daarmee van de schoolhoofden, natuurlijke leiders van volkswijken en plattelandsdistricten en de studentenbeweging.¹⁸ Ortega heeft zich ook weten te verzoenen met de leiding van de voormalige Contra-beweging. Een van de belangrijkste leiders is zijn huidige vicepresident.

Rosario Murillo

Kardinaal Obando y Bravo

¹⁴ In 2004 wist ze ook een formele verzoening te bewerkstelligen tussen dochter Zoilamerica en echtgenoot Daniel. Overigens heeft Zoilamerica de feiten van de aanklacht daarmee niet ontkend.

¹⁵ De verhouding tussen het echtpaar Ortega-Murillo en de kerkelijke hiërarchie is inmiddels slecht geworden. De kerk is tegen de politieke functie van Obando bij de regering-Ortega.

¹⁶ De termijn van Cabezas is in december 2009 afgelopen. Ortega wil hem herkozen hebben.

¹⁷ In november 2008 en januari 2009 is dat aantal door een grote fraude met medewerking van de Kiesraad en bij verkiezingen in de Cariben vermeerderd tot 110.

¹⁸ De leider van de vakvereniging van het onderwijzend personeel was al vóór de verkiezingen aangewezen als adviseur van de toekomstige president. De leider van de studentenbeweging, een eeuwig student, werd beloond met een positie als volksvertegenwoordiger.

IV. De kiezers van commandant Daniel Ortega¹⁹

De krant *La Prensa* van 16 december 2006 publiceerde op de voorpagina de cijfers over de armoedesituatie tijdens de regering Bolaños (2002-2007). Volgens een draft-studie van het INEC, het lokale CBS, leefde in 2005 46,2 % van de bevolking onder de armoedelij en 15 % onder de lijn van extreme armoede. In vergelijking met de cijfers van 2000 is de armoede zelfs iets toegenomen: aan het begin van de regering-Bolaños was 45,5 % arm. Nauwkeuriger analyse van de armoedekarakteristieken toont aan dat er geen statistisch meetbare verbetering is opgetreden tussen 2000 en 2005, ondanks een verhoogde pro-poor investering door overheid en donorgemeenschap van 101,2 % tussen 2000 en 2005. Volgens een Wereldbankstudie uit 2004 zou “een aantal sociale indicatoren niet [zijn] verbeterd sinds 1993”.

Aannemend dat de hier geciteerde data een correct beeld verschaffen van de armoedesituatie dan geeft dat te denken over de pro-poor kwaliteiten van het gevolgde overheidsbeleid van de regering-Bolaños tussen 2002 en 2007, een politieke continuering van de regering-Alemán (1997 – 2002). Waar het macro-economische beleid door de donorgemeenschap werd geprezen om de bereikte stabiliteit, moet men vraagtekens plaatsen bij de anti-armoede-effecten.

De kiezers toonden zich, daar waren de meeste verkiezingsenquêtes consistent in, weinig tevreden over het sociale beleid van de aftredende regering. Ze gaven in overwegende mate aan te zoeken naar “veranderingen”. De meeste verkiezingsenquêtes indiceren ook dat jonge en armere kiezers vooral oppositieleider Daniel Ortega zagen als degene die dit beleid zou kunnen ombuigen. Op de tweede plaats kwam Edmundo Jarquín, leider van de dissidente ex-sandinistische sociaal-democratische MRS, op de derde plaats de liberaal Montealegre, degene die na Ortega de meeste stemmen verwerfde.

Ortega had volgens de enquêtes de voorkeur van de arme stemmers, Jarquín die van de stedelijke middenklasse, Montealegre van de elite, de middenklasse en een (kleiner) deel van de armen. De partijvoorkeur was ook regionaal bepaald: Esteli, Matagalpa, Chinandega en León zijn traditiegewijs FSLN-departementen, terwijl in de hoofdstad Managua de FSLN-voorkeur overwegend in de volkswijken te vinden is. Ortega's imago onder de ‘trouwe’ stemmers, dat wil zeggen het segment van ongeveer 1/3 van het electoraat dat traditiegewijs en in familieverband op de FSLN stemt, is dat van een goedaardige Robin Hood die ‘de rijken berooft om de opbrengst onder de armen te verdelen’.

De verering van de voormalige comandant neemt soms de trekken aan van een seculiere religie. Uit eigen waarneming tijdens onderzoek (in april en mei 2006) onder families in en rond Esteli waar de grootouders nog hadden gevochten in het rebellenleger van generaal Sandino in de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw, blijkt een enorme loyaliteit jegens de comandant: “Ik heb de comandante eenmaal gezien en hij heeft met me gesproken” en “niemand komt hier, maar comandante Daniel is bij mij thuis geweest” zijn uitlatingen van hoofden van familieclans die naast hun trouwfoto en een foto van de kinderen een derde foto van de comandant in de huiskamer hebben staan, soms met een kaarsje er voor.

¹⁹ Met dank aan Manuel Ortega (UCA) die tijdens een interview op 18 december 2006 zijn eigen onderzoekspaper toelichtte; zie Manuel Ortega Hegg. “Los resultados electorales del 2006 en Nicaragua”. Managua: UCA-CACS, november 2006 (research paper). Ik gebruikte ook het speciale themanummer van *Envío* over de verkiezingen in november 2006, (*Envío* # 298, noviembre de 2006, www.envio.org.ni) en interviewde de hoofdredacteur, Maria López Vigil eveneens op 18 december 2006.

De campagne van Ortega was daarnaast slim gefocust op het thema dat ‘de comandante een tweede kans moet krijgen’. Voor de trouwe kiezers betekende dit dat Ortega in de jaren tachtig nooit ‘echt’ had kunnen regeren vanwege de burgeroorlog die elk sociaal beleid onmogelijk had gemaakt. Voor de aarzelende kiezer werd het beeld van een vreedzame, boven de partijen staande, oude politicus gepresenteerd die ten onrechte vrees voor revolutionaire veranderingen wekte onder de bevolking. Een goedaardige, zwijgzame, bedachtzame ‘gewone man’ in hemdsmouwen nam niet aan het politieke debat deel, predikte via zijn vrouw en de bevriende kerkelijke hiërarchie ‘vrede en verzoening’ (kardinaal Obando en de meeste parochiegeestelijken namen de verkiezingsleuze in hun zondagspreek over) en werd naar alle te veroveren of te neutraliseren bevolkingssegmenten voorafgegaan door het gewiek van vredesduiven.

Bij het ondernemersgilde betoonde hij zich een tot rust gekomen medelid van de economische elite, voor de gelovigen een man van God. Voor de ongeveer 45-48 % van de kiezers die consistent, in de enquêtes van 2001 en in 2006, aangaven onder geen enkele voorwaarde op Daniel te stemmen was hij de bezonken staatsman die het deze kiezers niet kwalijk nam dat ze zich vergisten. Met een wenk naar de Amerikaanse ambassade predikte hij de geheiligheid van het privébezit. Ten overstaan van de donorgemeenschap was de boodschap een continuering van de macro-economische stabiliteit en de status quo met een sociaal gezicht.

Ortega maakte zich salonfähig bij potentiële tegenstanders en wist zijn trouwe kiezers goeddeels te behouden; die zijn in beginsel toch al bereid aan te nemen dat wat de comandante doet of denkt, welgedaan is. Uitdagingen waren er zeker.

In de eerste plaats wist een voormalige tegenstander, oud-burgemeester Lewites van Managua, een deel van het Sandinistische electoraat te binden aan zijn partij, de MRS. Maar Lewites’ voortijdige dood reduceerde de mogelijkheden voor een electoraal verlies door voormalige FSLN-stemmers. Een tweede meevaller was de verdeeldheid in het oppositionele kamp. De voormalige machtige Liberale partij van Alemán (en Somoza) brak in tweeën en Ortega wist hun onderlinge verdeeldheid listig in stand te houden. Hij werd daarbij geholpen door het onhandige optreden van de Amerikaanse ambassadeur die zich overduidelijk met stemadvies en al met de binnenlandse partijpolitiek bemoeide.

Het indertijd gesloten herenakkoord met Alemán had het mogelijk gemaakt de kieswet zo te veranderen dat het percentage nodig om in de eerste ronde te winnen op 35 % kwam. Ortega’s team wist ook het feit uit te buiten dat de FSLN de voorafgaande gemeenteraadsverkiezingen had gewonnen en burgemeesters had in 87 van de 153 gemeentes. De band met de katholieke kerk en de evangelische kerken gaf Daniel en zijn vrouw Rosario een zekere spirituele legitimiteit. Dan is er het feit dat de FSLN de enige partij is die investeringen heeft in twee nationale TV-kanalen (canal 4 en 12)²⁰ en via een netwerk van regionale radiozenders op nationale partij-coverage kan bogen.

De serene maar nietszeggende verkiezingscampagne van Ortega’s team was een prestatie van de eerste orde. Hij is beloond met een ‘schone’ verkiezingsoverwinning onder het toeziend oog van 18.000 verkiezingswaarnemers.

²⁰ Die invloed is in 2010 uitgebreid door de koop van tv-zender 8.

Korte biografie van Daniel Ortega Saavedra (Johan Biemans)

Daniel Ortega is geboren in een eenvoudig milieu op 11 november 1945 in La Libertad, departement Chontales. Zijn ouders waren tegenstanders van de Somoza-dictatuur. Daniel sloot zich op zijn 14^e aan bij de Juventud Patriótica Nicaragüense, een oppositiebeweging met sympathie voor Augusto Sandino. Al snel werd hij daarom van school gestuurd waarop hij naar Managua vertrok om zijn middelbare school af te maken aan het Pedagogisch Instituut en het College Maestro Gabriel. Na enige maanden rechtenstudie in 1962 aan de universiteit UNAN verliet hij de collegebanken om zich aan te sluiten bij de politiek-militaire organisatie FSLN (Frente Sandinista de Liberación Nacional) die in 1961 was opgericht in Honduras door onder andere Tomás Borge, Silvio Mayorga en Carlos Fonseca.

Ortega werkte nauw samen met Carlos Fonseca en werd op 20-jarige leeftijd tot *comandante* bevorderd en opgenomen in de Nationale Leiding. In 1967, het jaar waarin Anastasio Somoza Debayle, alias *Tachito*, president werd, pakte de Nationale Garde Ortega op bij een bankoverval. Hij verbleef zeven jaar in de gevangenis en werd samen met anderen vrijgelaten in 1974 en naar Cuba gestuurd.

Teruggekomen in 1975 trof hij een FSLN aan die in drie fracties was verdeeld: de groep *Guerra Popular Prolongada* (GPP), geleid door Tomás Borge (vanaf 2007 ambassadeur in Peru) en Henry Ruiz (later uit de FSLN gestapt), met een maoïstische tendens sterk gericht op de boeren; de tendens *Proletaria*, voorgestaan door Fonseca (die in november 1976 in een gevecht overleed) en Jaime Wheelock die zich baseerden op de marxistisch-leninistische lijn met nadruk op het handhaven van een arbeiderspartij; tenslotte de tendens *Tercerista* die een stedelijke guerrilla voorstond en een algemene opstand tegen Somoza en waarin voor meer mensen plaats was dan alleen marxisten. De laatste was de grootste groep waartoe naast Ede'n Pastora de gebroeders Humberto en Daniel Ortega behoorden. Humberto was de militair strateeg, Daniel meer de politicus.

In maart 1979 verenigden de drie fracties zich na bemiddeling door Fidel Castro.

De FSLN werkte in de eindfase van de strijd tegen Somoza samen met de Democratische Unie van Pedro Joaquín Chamorro (in januari 1978 vermoord door Somoza), met de Democratische Beweging van de ondernemer Luis Robelo, met de PLI (Liberale Onafhankelijke Partij), de Sociaal-Christelijke Volkspartij en anderen.

Op 19 juli 1979 trokken de guerrilastrijders Managua binnen. Ortega werd een jaar later leider van de Dirección Nacional van de FSLN die feitelijk de macht in het land in handen had, terwijl zijn broer legerchef was.

In 1990 verloor Daniel de verkiezingen evenals in 1996 en 2001. Humberto trad begin jaren negentig af als legerchef waarna hij een succesvol ondernemer werd.

Ortega president 10 januari 2007

Het eerste enorme propagandabord

